

SUDSKA PRAKSA

str. 69 - 78.

1. Slučaj Centros limited (Centros Limited Case C-212/97)¹

Činjenično stanje

Društvo Centros limited (*Centros Ltd*) osnovao je bračni par iz Danske u Engleskoj, u kojoj se nalazilo i registrovano sedište ovog društva, sa niskim početnim kapitalom u iznosu od 100 £ (engleskih funti). Društvo je pokušalo da osnuje predstavništvo u Danskoj, da bi putem njega obavljalo svoju celokupnu aktivnost u toj zemlji. Danska državna Agencija za trgovinu i preduzeća, zadužena za registrovanje kompanija, je odbila da registruje predstavništvo sa argumentom da se u konkretnom slučaju ne radi o osnivanju predstavništva u Danskoj, već o faktičkom primarnom nastanjenju, a osnivanje predstavništva služi da bi se izigrale postojeće odredbe danskog prava, naročito one o minimumu početnog kapitala.

---

¹ *Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen* (Case C-212/97): Opinion of Advocate General La Pergola delivered on 16 July 1998, Judgement of the Court of 9 March 1999, objavljen u: *Reports of Cases before the Court of Justice and the Court of First Instance*, Section I: Court of Justice, Court of Justice of the European Communities, 1993/3, Luxembourg, str. I-1459-I-1498.

Pokretanje postupka pred nacionalnim sudom i sporna pitanja

Bračni par je pred danskim sudom pokrenuo postupak ističući da odbijanje registrovanja nema pravnih osnova u danskom pravu, niti je u skladu sa članovima 52 i 58 (sadašnji članovi 43 i 48) Ugovora o osnivanju EZ koji regulišu pravo nastanjivanja. Pritom su priznali da je jedini motiv osnivanja društva u Engleskoj bio nizak početni kapital, ali ne i motiv izigravanja poverilaca.

Protivargumenti Danske državne agencije pred sudom su bili da se otvaranje predstavništva u Danskoj, što predstavlja uživanje tzv. sekundarnog prava nastanjivanja, može prihvatiti samo ako se primarno mesto nastanjivanja i obavljanja privrednih aktivnosti nalazi u stranoj zemlji i da u ukoliko to nije slučaj postoji opasnost izigravanja danskih (kompanijskih) zakona. Ukoliko je primarno mesto nastanjivanja u Danskoj statut društva bi trebalo uskladiti sa danskim pravom, uključujući i odredbe o minimumu osnivačkog kapitala.

Danski sud je potvrdio odluku Agencije, ističući da se radi o izigravanju imperativnih odredbi danskog prava. Jedan od argumenata vezanih za ograničenje prava nastanjivanja u slučaju zloupotrebe ovog prava Sud je našao u praksi Evropskog suda pravde u slučaju TV 10 (C-23/1993), gde je Sud zauzeo stav da se zemljama-članicama EU može priznati pravo uskraćivanja slobode obavljanja usluga onim licima čija je aktivnost u potpunosti ili većim delom vezana za tu zemlju-članicu, u slučaju da su lica, koristeći pravila o slobodi obavljanja usluga, izbegavala pravila zemlje u kojoj pružaju usluge i koja bi se inače na njih primenjivala.²

Pokretanje postupka za prethodno odlučivanje pred Sudom pravde

Danski Vrhovni sud je postavio Evropskom sudu pravde pitanje da li je u skladu sa članom 52, u vezi sa članovima 58 i 56 (sadašnji članovi 43, 48 i 46) odbijanje registracije predstavništva društva koje ima registrovano sedište u drugoj zemlji-članici i tamo je valjano osnovano sa kapitalom u iznosu od 100 funti i u skladu sa propisima te zemlje-članice, ali u kojoj

---

² Vidi: Werlauff, E. "Ausländische Gesellschaft für inländische Aktivität: Centros aus dänischer Sicht", *ZIP — Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, Heft 21, 1999., str. 871.

uopšte ne obavlja aktivnosti, već želi da osnuje predstavništvo da bi obavljalo sve svoje aktivnosti u zemlji u kojoj se nalazi njeno sekundarno nastanjenje, a u toj zemlji se takva procedura može smatrati da je preduzeta samo radi izbegavanja plaćanja minimuma kapitala društva.

Bračni par je u podnesku Sudu istakao da je odbijanje registrovanja predstavništva suprotno pravu nastanjivanja, pozivajući se na presudu u slučaju Segers (Case 79/85), gde je Sud zauzeo stav da je pravo na sekundarno nastanjivanje podložno uslovima formulisanim članom 58 (sadašnji član 48) Ugovora o stvaranju EZ, a ne i dodatnim uslovom da kompanija mora da obavlja stvarnu aktivnost u mestu u kome je registrovana. Sličan stav je zauzela i vlada Velike Britanije. Nasuprot tome, danska vlada je istakla da se u ovom slučaju radi o isključivo unutrašnjem (nacionalnom) pitanju, i to izigravanju zakona, i u njemu se ne primenjuju komunitarna pravila.

Komisija je, međutim, zauzela stav da se ovde radi o uživanju prava na nastanjenje i njegovom onemogućavanju na osnovu državne pripadnosti uvođenjem dodatnih uslova prama nacionalnom pravu. Osim toga, iako se radi o nameri zaštite poverilaca, odbijanje prava na sekundarno nastanjenje predstavlja neproporcionalnu meru u cilju te zaštite.

Generalni advokat La Pergola podržao je stav Komisije, smatrajući da odbijanje registrovanja predstavlja povredu prava nastanjivanja, garantovanu Ugovorom o osnivanju EZ. Ovakav stav on objašnjava činjenicom da je društvo valjano osnovano u jednoj zemlji-članici EU, u kojoj ima registrovano sedište, i da zahtev danskih vlasti da društvo mora da se povinuje pravilima domaćeg kompanijskog prava da bi poslovalo na njenoj teritoriji predstavlja povredu člana 52 (sadašnji član 43) Ugovora o osnivanju EZ.

Stav Suda pravde - odluka o prethodnom pitanju

Evropski sud pravde je zauzeo stav da države članice imaju pravo da preduzimaju mere da bi sprečili izigravanje zakona i zloupotrebu prava. Ta prava se, između ostalog, odnose i na odbijanje registrovanja predstavništva društva, odnosno uskraćivanje prava garantovanih Ugovorom o osnivanju EZ. U uskraćivanju tih prava države-članice se moraju voditi objektivnim razlozima kojima štite svoje interese u svakom konkretnom slučaju i, pritom,

mogu da predvide različite mere radi sprečavanja zloupotreba, čak i u saradnji sa drugom zemljom-članicom.³

Takva praksa država može, međutim, biti suprotna uživanju prava garantovanih članovima 52 i 58 Ugovora o osnivanju EZ (sadašnji članovi 43 i 48). U ovom konkretnom slučaju nije dovoljno za uskraćivanje prava na osnivanje predstavništva što društvo, valjano osnovano u drugoj zemlji-članici, nije preduzimalo u toj zemlji svoje aktivnosti i što je želelo da obavlja aktivnosti samo u zemlji u kojoj je imala nameru da osnuje predstavništvo. Takav slučaj se ne može smatrati zloupotrebom prava, niti slučajem izigravanja zakona i ne daje pravo zemlji-članici da uskrati uživanje prava na nastanjivanje na osnovu odredaba komunitarnog prava.⁴

Stav Suda je da eventualna zloupotreba treba da bude onemogućena i da je jedna od primarnih funkcija onemogućavanja zloupotrebe upravo zaštita trećih lica. Zloupotreba može imati naročito negativne posledice na poverioce i postoji opravdan interes zaštite ovih lica. U ovom slučaju, međutim, položaj trećih lica nije ugrožen jer ona računaju na to da se radi o stranoj kompaniji koja u Danskoj ima samo sekundarno nastanjenje, dok se njeno primarno nastanjenje nalazi u Engleskoj. Na treća lica, odnosno na njihova prava i interese, kao i na uopšte interese pravne sigurnosti ne utiče činjenica (ne)obavljanja ekonomske aktivnosti u mestu primarnog nastanjenja. Ova lica nisu u zabludi u ovom slučaju i uvek imaju mogućnost da se upoznaju sa pravom u kome je društvo zaista registrovano, te nema posebnog razloga njihove posebne zaštite.⁵

Komentar

Odluka Evropskog suda pravde u slučaju Centros je izazvala brojne reakcije u pravnoj teoriji, uz procene i analize njenih mogućih efekata na dalji razvoj evropskog, naročito komunitarnog prava, ali i posledice koje bi ova odluka mogla da ima na nacionalna prava, naročito u domenu primene teorije stvarnog sedišta u utvrđivanju merodavnog prava za statusna pitanja društva. Prema odluci Suda postoji, naime, pravo sekundarnog nastanjivanja iako se u

---

³ O pravu na sprečavanje izigravanja zakona i zloupotrebe prava vidi naročito sledeće paragrafe presude: 18, 21–5, 38–9.

⁴ Paragrafi 29, 30, 38, 39 presude.

⁵ Paragrafi 32–3, 35–7 presude.

primarnom mestu nastanjivanja ne obavlja nikakva delatnost, pa to može da bude način za izigravanje domaćih odredbi (koje su po pravilu strožije od pravila u mestu primarnog i fiktivnog nastanjivanja) o zaštiti manjinskih akcionara, zaštiti poverilaca, unosu uloga u stvarima, zaštiti zaposlenih i njihovom učestvovanju u upravljanju, pravima na raznim akcijama od vrednosti i slično.⁶ U mnogim ovim pitanjima je već ostvarena harmonizacija u okviru komunitarnog prava što isključuje mogućnost daljih zloupotreba. Stoga je logična posledica dalje harmonizacije sve manja mogućnost zloupotrebe prava i izigravanja zakona. U vezi sa primenom teorije stvarnog sedišta može se primetiti da je u ovom slučaju odluka Suda značajna samo posredno. Naime, u situaciji u kojoj je postojalo očigledno izigravanje zakona, jednoj zemlji je zabranjena primena njenog kompanijskog prava ukoliko se njome uskraćuje uživanje prava na nastanjivanje, što navodi na zaključak da je to mnogo manje dozvoljeno automatski, tj. onako kako to primenjuju zemlje na osnovu kriterijuma stvarnog sedišta.⁷ I drugi autori smatraju da je odlukom u ovom slučaju Evropski sud pravde negirao teoriju stvarnog sedišta, ističući apsolutni prioritet prava nastanjivanja, predviđenog članovima 43 i 48 (ranijim članovima 52 i 58), nad nacionalnim interesom država članica.⁸ Neki autori smatraju da će zbog ove odluke neka prava (pre svega nemačko) morati da se prilagode komunitarnom pravom i pritom predlažu međunarodnu saradnju kojom će se efikasnije kontrolisati, odnosno onemogućiti izigravanje zakona, uz istovremene napore da se istraje na harmonizaciji komunitarnog kompanijskog prava.⁹

Ekstremni stavovi koji odluku u slučaju Centros posmatraju kao novu orijentaciju u kompanijskom pravu u EU i kao neograničenu i dominantnu primenu prava na nastanjivanje javili su se odmah po donošenju ove odluke.¹⁰

---

⁶ Werlauff, E., nav. rad, str. 873–4.

⁷ Werlauff, E., nav. rad, str. 874–5.

⁸ Meilicke, W. "Wirtschaftsrecht: Centros-Urteil — Anmerkung", *Der Betrieb*, Heft 12, 1999., str. 627–8. O značaju ove odluke vidi i: Risse, J. "Rechtsprechung: Zwingende Eintragung der Zweigniederlassungen von Gesellschaften", *MDR — Monatsschrift für Deutsches Recht (Zeitschrift für die Zivilrechts-Praxis)*, 1999., str. 752–4., kao i: Höfling, B. "Die Centros-Entscheidung des EuGH — auf dem Weg zu einer Überlagerungstheorie für Europa", *Der Betrieb*, Heft 23, 1999., str. 1206.

⁹ Bültmann, M., Gönencer, K., nav. rad, str. 3–5.

¹⁰ Vidi na primer: Freitag, R. "Der Wettbewerb der Rechtsordnungen im Internationalen Gesellschaftrecht", *EuZW — Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, Heft 9, 1999., str. 267–70.

Česti su bili stavovi da je ova odluka "početak kraja teorije stvarnog sedišta u njenoj današnjoj formi", odnosno da se "ova teorija ne može u dosadašnjoj formi više primenjivati".¹¹ Ima i mišljenja da odluka Suda u ovom slučaju predstavlja dalje tumačenje člana 48 (ranijeg člana 58) Rimskog ugovora i znači ponovnu potvrdu teorije inkorporacije.¹² Jedan od autora postavlja pitanje da li bi odluka Suda bila ista da se, umesto Danske, radilo o zemlji koja prihvata teoriju stvarnog sedišta, smatrajući da je jasno da bi odluka bila ista i da se ne može dozvoliti postojanje bilo kakve diskriminacije samo zato što države članice usvajaju različite kriterijume u određivanju merodavnog prava.¹³ Sonnenberger i Groserichter, takođe, smatraju da i ako se uzme da odluka Suda u ovom trenutku ne obavezuje države koje prihvataju teoriju stvarnog sedišta, to nikako ne može da ostane trajno rešenje, jer bi predstavljalo različite standarde unutar EU koji bi bili neprihvatljivi.¹⁴

Manji broj autora ne smatra da je odluka u slučaju Centros značajna u meri da negira pravo zemalja koje usvajaju teoriju stvarnog sedišta da nastave da sa njenom primenom.¹⁵ Takav stav autori uglavnom pravdaju razlikom između teorije inkorporacije koju usvaja Danska i teorije stvarnog sedišta, prema kojoj u istoj ovoj situaciji društvo uopšte neće biti priznato u zemlji

---

¹¹ Vidi: Cascante, J-C. "RIW Kommentar: Centros-Entscheidung des EuGH", *Recht der internationalen Wirtschaft*, Heft 6, 1999., str. 450–1.

¹² Behrens, P. "Reaktionen mitgliedstaatlicher Gerichte auf das Centros-Urteil des EuGH", *IPRax — Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Heft 5, 2000., str. 384 i dalje.

¹³ Vidi: Lutter, M. "The Cross-border transfer of a company's seat in Europe", *Europarättslig Tidskrift*, Nr. 1, 2000., str. 69. vidi i: Zimmer, D. "Mysterium »Centros«: Von der schwierigen Suche nach der Bedeutung eines Urteils des Europäischen Gerichtshofes", *ZHR — Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht*, 164, 2000., str. 32.

¹⁴ Sonnenberger, H-J., Großerichter, H. "Konfliktlinien zwischen internationalem Gesellschaftrecht und Niederlassungsfreiheit", *RIW — Recht der Internationalen Wirtschaft*, Heft 10, 1999., str. 726 i dalje.

¹⁵ Vidi: Roth, W-H. "Case C-212/97, *Centros Ltd v. Erhervs- og Selskabsstyrelsen*, Judgment of 9 March 1999", *Common Market Law Review*, 37, 2000., str. 147–154. Slično mišljenje o odnosu ove presude na nemačko i druga prava koja primenjuju teoriju stvarnog sedišta ima i: Forstthoff, U. "Niederlassungsrecht für Gesellschaften nach dem Centros-Urteil des EuGH: Eine Bilanz", *Europarecht*, Heft 2, 2000., str. 178 i dalje. Stav da ova presuda nema značaja za zemlje koje primenjuju teoriju stvarnog sedišta vidi: Kindler, P. "Niederlassungsfreiheit für Scheinauslandgesellschaften?: Die »Centros«-Entscheidung des EuGH und das internationale Privatrecht", *Neue Juristische Wochenschrift*, Heft 28, 1999., str. 1996 i dalje. Sličan stav ima i: Ebke, W. "Das Schicksal der Sitztheorie nach dem Centros-Urteil des EuGH", *JZ — Juristen Zeitung*, Nr. 13, 1999., str. 658–61.

koja usvaja teoriju stvarnog sedišta.¹⁶ Stoga društvo ne može da uživa pravo na nastanjivanje ukoliko se u jednoj zemlji ono uopšte ne smatra društvom.¹⁷

Posledice presude u slučaju Centros još uvek su nepoznate.¹⁸ Generalni zaključak većine autora je da odluka Evropskog suda pravde u slučaju Centros dovodi do pojave fenomena američkog prava tzv. *race to the bottom*, odnosno konkurencije evropskih kompanijskih prava.¹⁹ Osim toga, postavlja se i pitanje koja će sredstva u budućnosti moći da preduzimaju zemlje-članice da bi onemogućile zloupotrebu prava, uzimajući u obzir da je odlukom praktično negiran fenomen pseudo-stranih društava, odnosno društava "čije ime postoji samo na poštanskom sandučetu" (die Briefkastengesellschaften).²⁰ Stav jednog autora je da u ovom slučaju postoji razlika između zloupotrebe komunitarnog prava i zloupotrebe nacionalnih prava, odnosno, da je Sud u ovom slučaju zanemario nacionalno pravo, vodeći računa samo o zloupotrebi komunitarnog prava.²¹

Naše je mišljenje da je Evropski sud pravde u ovom slučaju pokušao da istakne primat komunitarnog prava i njegovih osnovnih principa, među

¹⁶ Vidi više: Sonnenberger, H.-J., Großrichter, H., nav. rad, str. 726 i dalje.

¹⁷ Hammen, H. "Zweigniederlassungsfreiheit europäischer Gesellschaften und Mitbestimmung der Arbeitnehmer auf Unternehmensebene", *WM — Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht*, Heft 50, 1999., str. 2491.

¹⁸ Od donošenja ove odluke u nekim zemljama koje prihvataju teoriju stvarnog sedišta donete odluke pred nacionalnim sudovima koje dovode u pitanje teoriju sedišta (U Austriji slučaj OGH, Beschluss vom 15.7.1999., 6 Ob 123/99 b (izvor *Recht der Internationalen Wirtschaft* 2000/5, s. 378-81), a pred Evropskim sudom pravde pokrenuto je i nekoliko postupaka o ovom pitanju – slučajevi C-86/00, C-447/00, C-208/00. Dok se u prva dva Evropski sud pravde oglasio nenadležnim, u ovom poslednjem je nedavno zauzeo stav o odnosu teorije sedišta i prava na nastanjivanje, u kome ovo poslednje ima prednost.

¹⁹ Američka pravna teorija poznaje koncept »*race to the top*«, prema kome nema potrebe za ujednačavanjem prava na državnom nivou, već pravi rezultati mogu uslediti iz tržišne utakmice; odnosno »*race to the bottom*«, i »*competiton of laxity*« koji polaze od sistema kompanijskog (i poreskog prava) tipa onih u državi Delaware u Americi, koji poreskim olakšicama i drugom povoljnom regulativom za društva privlače kapital i društva iz cele zemlje, te na taj način registruju izuzetno veliki broj društava, čije se stvarno sedište i mesto obavljanja aktivnosti nalaze u nekoj drugoj zemlji.

²⁰ Neye, H-W. "Kurzkommentar: Niederlassungsfreiheit, Zweigniederlassung, »Briefkastenfirma«/«Centros Ltd.«", *EWiR — Entscheidungen zum Wirtschaftsrecht: Kurzcommentare*, Nr. 6, 1999., str. 260.

²¹ Sandrock, O. "Centros: ein Etappensieg für die Überlagerungstheorie", *BB — Betriebs-Berater*, Heft 26, 1999., str. 1340. Vidi dalje kod ovog autora o posledicama oduke na teoriju sedišta (u Nemačkoj), odnosno o njenom negiranju. str. 1341–5.

kojima je, između ostalih, i pravo na nastanjivanje. Mišljenja smo da Sud u ovom slučaju nije ulazio u pitanja usklađenosti teorija stvarnog sedišta ili inkorporacije sa komunitarnim pravom, niti je posledica njegove odluke suprotnost teorije stvarnog sedišta sa komunitarnim principima. Osim toga, on ne govori o kriterijumima za određivanje merodavnog prava za društva. Ostaje jasno, međutim, da striktna primena teorije stvarnog sedišta, a naročito njenih strožijih varijanti protivreči komunitarnim normama. Prema našem mišljenju radi se o vrlo složenom pitanju koje ne bi trebalo da reši Evropski sud pravde ni ovom niti drugim sličnim odlukama, već je za to neophodno potpuno regulisanje nekim posebnim komunitarnim pravnim aktom.²²

---

²² Više o tome vidi: Jevremović, T. "*Promena sedišta preduzeća u pravu Evropske unije*", magistarski rad, Pravni fakultet u Beogradu, 2001. Ovakav stav vidi i kod: Looijestijn-Clearie, A. "Centros Ltd — A complete U-turn in the right of establishment for companies", *International and Coparative Law Quarterly*, vol. 49, July 2000., str. 637 I 642.

Dva slučaja nenadležnost Suda pravde u vezi prekogranične promene sedišta društva

Slučaj HSB-Wohnbau GmbH (Case C-86/00)

U ovom slučaju spor je pokrenut pred sudom u Hajdelbergu i odnosio se na mogućnost promene stvarnog i statutarnog sedišta i svih poslovnih aktivnosti nemačkog društva sa ograničenom odgovornošću iz Nemačke u Španiju.²³ Sud u Hajdelbergu se našao u dilemi da li da dozvoli upis takve promene u registar, ili je neophodno pokrenuti postupak za ispis društva iz registra.²⁴ Registarski sud je zbog toga pokrenuo postupak pred Sudom pravde, tražeći prethodno mišljenje da li promena sedišta u Španiju uz zadržavanje pravne ličnosti (*die identitätswahrende Sitzverlegung*) društva, koje je valjano konstituisano prema nemačkom pravu i upisano u nemački registar, a čiji je jedini vlasnik špansko društvo, potpada pod prava predviđena članovima 43. i 48. Rimskog ugovora. Takođe je postavio i pitanje da li su članovi 43. i 48. u skladu sa odredbama kojima se zabranjuje promena sedišta u ovom konkretnom slučaju.

Sud pravde je, međutim, našao da u konkretnom slučaju nije nadležan za davanje prethodnog mišljenja o spornim pitanjima, jer se radi o registarskom sudu, pred kojim ne teče (parnični) postupak među strankama, već samo postupak upisa, niti se pred njim donosi odluka pravnog karaktera.

Slučaj Holto Ltd. (Case C-447/00):

Sličnu sudbinu doživeo je i drugi pokušaj da se pred Sudom pravde dobije odgovor na pitanje usklađenosti teorije stvarnog sedišta sa komunitarnim pravom. Naime, u slučaju Holto Ltd. austrijski sud je postavio

---

²³ *HSB-Wohnbau GmbH* (Case C-86/00): Order of the Court (Fifth Chamber) of 10 July 2001., objavljeno u: *Recueil de la Jurisprudence de la Cour de justice et du Tribunal de première instance*, Partie I, 2001/7, Luxembourg, str. I-5353–I 5361.

²⁴ Berens smatra da u svakom slučaju mora da dođe do ispisa društva iz nemačkih registara, ali da je pitanje da li pritom dolazi do prestanka društva (pokretanje postupka likvidacije) ili ono nastavlja dalje da postoji. Vidi o tome: Behrens, P. "Reaktionen mitgliedstaatlicher Gerichte auf das Centros-Urteil des EuGH", *IPRax — Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, Heft 5, 2000., str. 388–9.

nekoliko pitanja u vezi sa tumačenjem članova 43 i 48 Ugovora o osnivanju EZ.²⁵ Ona su se, međutim, kao i u prethodnom slučaju, odnosila na postupak registracije filijale engleskog društva Holto Ltd u Austriji, kada je ovo društvo prenelo centar odlučivanja i glavne uprave u Austriju. Sud iz Salcburga je zauzeo stav da Evropski sud pravde u slučaju Centros nije izričito pomenuo primenu teorije stvarnog sedišta ili opštih pitanja kolizionog prava o utvđivanju njihove pravne sposobnosti, a da su i posle odluke u ovom slučaju neka pitanja ostala nedovoljno razjašnjena. Stoga je Sud zatražio od Evropskog suda pravde prethodno mišljenje u vezi sa pitanjima tumačenja člana 43, stav 1 Ugovora o osnivanju EZ tako da on omogućava postojanje sekundarnog nastanjenja u situaciji kada društvo u smislu člana 48 ovog Ugovora nema nigde drugde svoje glavno nastanjenje; odnosno da li se taj član može tumačiti tako da zahtev za postojanjem sedišta društvo ispunjava ukoliko u jednoj zemlji-članici, u kojoj je valjano osnovano, ima svoje statutarno sedište, ali u njoj ne obavlja poslovnu aktivnost; kao i da li članovi 43 i 48 zabranjuju primenu pravila nacionalnog kolizionog prava o odbijanju priznanja društva i kao posledica toga, neupisivanje u trgovački registar, ukoliko ta nacionalna pravila pravnu sposobnost jednog društva određuju prema pravu države u kome društvo ima svoje stvarno sedište (teorija stvarnog sedišta), čak i kada je društvo valjano osnovano prema pravilima prava druge države-članice, u kojoj ima statutarno sedište, ali tamo ne obavlja nikakvu aktivnost.

Pošto se i u ovom slučaju radilo o pitanjima koja je postavio (registarski) sud povodom upisa u registar i bez posledica donošenja pravne odluke u sporu, Evropski sud pravde se ponovo oglasio nenadležnim.

U oba pomenuta slučaja se postavilo zanimljivo pitanje sklada teorije stvarnog sedišta sa komunitarnim pravom, naročito pravom nastanjivanja. Šteta je što Evropski sud pravde nije bio nadležan i nije doneo odluku koja bi bila od nesumljivog značaja za dalji razvoj ove oblasti.

Pripremila: mr Tatjana Jevremović

---

²⁵ *Holto Ltd.* (Case C-447/00): Order of the Court (Fifth Chamber) of 22 January 2002., izvor: <http://curia.eu.int/en/jurisp/index.htm> (3.11.2002.)